

*

שימור - פעולות שונות שמטרתן לשמור על הסביבה הטבעית ולהבטיח את קיומה, או לשמור על מבנים בעלי ערכים תרבותיים, היסטוריים ואדריכליים עד כמה שניתן בצורתם המקורית.

ארגון אונסק"ו - ארגון החינוך, המדע והתרבות של האו"ם. מטרתו של הארגון היא לתרום לשלום ולביטחון על ידי קידום של שיתוף פעולה בין-לאומי בתחומי החינוך, המדע והתרבות. אחד מתפקידיו המרכזיים הוא לשמר נופים ואתרי מורשת, שיש הסכמה לגבי חשיבותם וערכם האוניברסלי.

פרק שלישי

שימור אתרי מורשת תרבות וטבע

מאז אמצע המאה ה-20, במדינות רבות בעולם, מפותחות ופחות-מפותחות, משקיעים בהתלהבות הון רב ויצירתיות בשימור* נופי טבע, אתרים עתיקים ומבנים ישנים. ציבור גדול מגיע לבקר באתרים אלו, ורבים מהם הופכים עד מהרה לאתרי תיירות שוקקים, שפעילותם מלווה בפריחה של עסקים שונים כמו חנויות, מסעדות ובתי מלון, אבל גם בפגיעה בסביבה.

איך צמחה התופעה הזאת? לאיזה כיוונים היא מתפתחת? ומהם יחסי הגומלין שלה עם המרחב, החברה והתרבות? בכך נעסוק בפרק זה.

אילו אתרים משמרים?

המקומות שאותם משמרים הם נופי טבע ייחודיים ואתרי תרבות בעלי חשיבות היסטורית, דתית, אדריכלית, אמנותית או מדעית. המשותף לכל האתרים הללו שהם מבטאים "מורשת" - כלומר, יש בהם מרכיבים שחשוב, לדעת רבים, לשמור עליהם ולהעבירם מדור לדור. היוזמה לשימור אתרי טבע או תרבות מגיעה מכיוונים שונים: לעתים היא נובעת מ"למטה", כלומר מתושבי היישוב או האזור - ועדים, ארגונים או גופים שפועלים לשמר נכס ראוי בעיניהם; ולעתים היוזמה לשימור מגיעה מ"למעלה", ממוסדות השלטון - הרשות המקומית או השלטון המרכזי, או ממוסדות בין-לאומיים ובראשם מוסדות האו"ם, העוסקים בשימורם ובטיפוחם של אתרים ברחבי העולם. שימור הנופים הטבעיים והאתרים התרבותיים ברמה העולמית התפתח בעיקר משנת 1972, אז הכריז ארגון אונסק"ו* על אָמְנָה לשימור אתרי מורשת עולמית (ראו הרחבה בהמשך).

שמורת החולה המשמרת נופי בָּצה, בעלי חיים וצמחייה ייחודית, וכן את תופעת נדידת הציפורים בעונות המעבר

אחוזת דוברובין המשוחזרת ביסוד המעלה האחוזה מספרת את סיפורה המושבה, שעלתה על הקרקע בשנת 1884, ואת סיפורה המיוחד של משפחת דוברובין. זוהי משפחה של גֵּרִים שעלו מרוסיה, התגיירו, רכשו נחלה, והקימו בה בית אחוזה ופיתחו משק חקלאי. בשנת 1986 שוחזרה האחוזה וכיום האתר משלב בין ישן לחדש: חלק מהאחוזה משמש כמוזיאון, וחלק אחר כגן אירועים ומסעדה

3 סוגים של אתרים שעוברים שימור:

◀ **אתרי מורשת תרבות (cultural heritage sites):** אלה הם אתרים ארכיאולוגיים, מבנים או מתחמים שיצר האדם ויש להם ערך יוצא דופן, ברמה מקומית או אוניברסלית. אתרי מורשת תרבות מציגים מגוון של נושאים, שהיו נשכחים ונעלמים, אם לא היו דואגים לשימורם. אתרי מורשת תרבות כוללים שרידים של אירועים היסטוריים חשובים, בתים של אנשים שתרמו תרומה מיוחדת להתפתחותו של מקום מסוים, מקומות המלמדים על השקפות עולם, צורות התיישבות מיוחדות, מסורות, טכנולוגיות, סגנונות אדריכליים ואורחות חיים שהיו נהוגים בעבר.

גרייט דימבווה שמורה המתפרסת על שטח עצום ובה שרידי מבנים של עיר עתיקה. אחד המבנים המרשימים בשמורה הוא בעל קירות עגולים בגובה 10 מ' יותר. לא ידוע בדיוק מי הקים את העיר הקדומה, אבל יש בה משום עדות לשגשוגה של התרבות המרכז אפריקנית, לפני שהגיעו האירופים ליבשת

קטע מן הפסיפס באתר הן הלאומי בציפורי רבים מאתרי מורשת התרבות בישראל נמצאים בגנים הלאומיים. למשל: מבצר נמרוד, מבצר מונפור, תל ח', מערות קומראן

◀ **אתרי מורשת טבע (natural heritage sites):** מקומות בעלי מאפיינים פיזיים וביולוגיים ייחודיים, שיש להם ערך מקומי או אוניברסלי יוצא דופן. חשיבותם ניכרת ביופיים, בערכם המדעי, או בהיותם בית גידול למינים נכחדים של חי וצומח. שמורות טבע* ברחבי העולם הם דוגמה לאתרים שכאלה.

שונית המחוסם הגדולה שמורת טבע מיוחדת בחוף הצפון-מזרחי של אוסטרליה, שבשטחה מצויות שוניות אלמוגים (ריפים) מרהיבות ביופין, ובהן חיים 400 מיני אלמוגים ו-1,500 סוגי דגים וביניהם זנים מיוחדים ונדירים

פליטביצה פארק לאומי בשטח של כ-300 קמ"ר בקרואטיה. הפארק מפורסם באגמיו, במפליו הרבים ובצמחייה הסבוכה והעשירה שבו

* שמורות טבע - שטחים פתוחים

שהוגדרו בחוק וחלים עליהם מגבלות של פיתוח ובנייה. ההגדרה של שמורות טבע היא ביטוי לשאיפה האנושית לשמר אזורים טבעיים כמות שהם ולחזק את מעמדם, הן כמרחב אקולוגי להתפתחות מגוון המינים (חי וצומח) והן כבעלי ערך חינוכי, אסתטי, כלכלי ותיירותי.

◀ **אתרים מעורבים של מורשת תרבות וטבע (mixed cultural and natural heritage sites):** אתרים שיש בהם שילוב בין תופעות טבע ליצירות האדם, שהן בעלות ערך ייחודי ברמה מקומית או אוניברסלית.

מנזר במטאורה שבצפון יוון באזור מבודד, שהנגישות אליו קשה, הוקמו בימי הביניים מנזרים נוצריים על גבי עמודי סלעים גבוהים. המנזרים שגשגו עד המאה ה-17, ומאז הצטמצמה מאוד אוכלוסיית הנזירים. כיום, בכל מנזר מתגוררים כמה נזירים בודדים. סלילת דרך באזור הפכה אותו למוקד תיירות והפנתה את תשומת הלב למבני המנזרים, שהם בעלי ערך אדריכלי ואמנותי

מצדה בישראל אפשר למצוא שילוב בין תופעות טבע למורשת תרבות בחלק מהגנים הלאומיים, למשל: בגן הלאומי מצדה

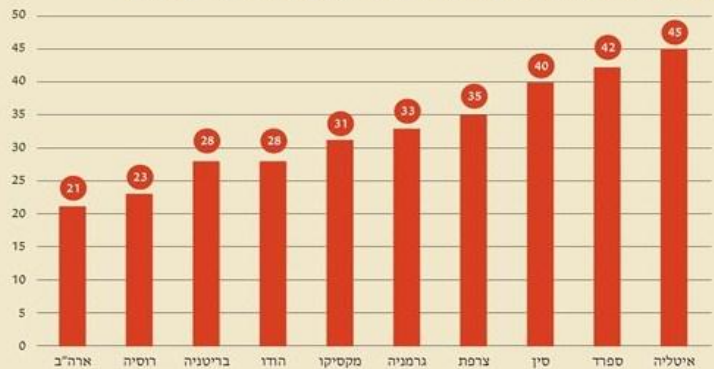
אתרי מורשת עולמית (World Heritage Sites)

בשנת 1972 הכריז ארגון אונסק"ו לראשונה על אָמְנָה לשימור אתרי מורשת עולמית, וכיום חתומות עליה רוב מדינות העולם. באמנה זו, ובאלה שבאו אחריה, הוחלט לשמר נופים ואתרים שיש הסכמה רחבה על ערכם האוניברסלי. למשל: שרידי העיר פומפי באיטליה מייצגים מראה ותרבות של עיר רומית שקפאה לפני כאלפיים שנה, ועל כן חשיבותם רבה לא רק לאיטלקים, אלא לכלל האנושות.

באונסק"ו הוכנה רשימה של "אתרי מורשת עולמית" המתעדכנת מדי שנה בשנה. באפריל 2009 כללה הרשימה 878 אתרים: מתוכם 679 אתרי תרבות, 174 אתרי טבע ו-25 אתרים מעורבים. לישראל 7 אתרים ברשימה זו: העיר העתיקה בירושלים וחומותיה (1981), העיר העתיקה בעכו (2001), מצדה (2001), ה"עיר הלבנה" של תל אביב (2003), תילים מקראיים – תל באר שבע, תל חצור ותל מגידו (2005), דרך הבשמים והערים הנבטיות לאורכה (2005), המקומות הקדושים לבהאים בחיפה ובגליל המערבי (2008). (התאריך בסוגריים מציין את שנת ההכרזה על המקום כאתר מורשת עולמית).

בעקבות אמנת אונסק"ו, מדינות שונות הקימו גופים וארגונים העוסקים בשימור האתרים שבתחומן. ארגונים אלה עוסקים בפעילות מחקר ולימוד של האתרים השונים, בהכרזה על אתרים לשימור ברמה ארצית, וגם בהגשת בקשות לאונסק"ו להתקבל לרשימת אתרי המורשת העולמית.

10 המדינות המובילות במספר אתרי המורשת העולמית, 2009

המקור: UNESCO World Heritage List, 2009